ONZE KLAS MIJN WERELD

Ik, jij en wij voor jonge kinderen

Leraren vormen een slag apart. Ze hebben niet alleen ogen op hun rug maar ook voelsprieten voor de verstandhoudingen in hun klas en voor gedrag dat de onderlinge samenhang kan bedreigen. Deze gevoeligheid voor sociale processen is een hele rijkdom. Een rijkdom die nog meer te benutten valt dan nu vaak gebeurt. De methodiek van *Onze Klas Mijn Wereld* biedt daarvoor handvatten, vanuit de centrale vraag: hoe kan iedere leerling, vanuit zijn eigenheid, bijdragen aan een positieve groep waarin ieder zich thuis weet?

Els Schellekens en Dorian de Haan

Pedagogisch handelen is het plegen van interventies, weloverwogen en vaak op een bijna nonchalante manier. Het bevorderen van het zelfvertrouwen van individuele kinderen en het verbeteren van hun onderlinge relaties of het klimaat in de groep zijn activiteiten die een fundament leggen voor burgerschapsvorming. Ook op de basisschool is dit vak sinds 2006 verplicht. Leraren moeten dus werken aan de bereidheid van leerlingen om deel uit te maken van de (klassen)gemeenschap en hun vermogen om daaraan actief bij te dragen. Leeman e.a. (2014) betwijfelen of uitsluitend het geven van informatie toereikend is om de leerlingen uit te doen groeien tot ideale burgers. 'Volgens ons is dé prikkel tot goed burgerschap de verbondenheid en betrokkenheid die je wilt en kunt voelen met andere mensen in de samenleving. De school is dé plek, en dat begint in een klas vol onbekende kinderen' (p.35). De auteurs beschrijven in hun artikel ervaringen met een maatschappelijke stage voor het basisonderwijs waarbij leerlingen onbekenden ontmoeten buiten de school en echte taken vervullen. Maar ook binnen school

liggen er kansen, en het ligt voor de hand om in de eerste plaats met de leerlingen te werken aan een plezierig klimaat waarin ieder zich verantwoordelijk voelt en toont voor de eigen groep. De behoeften van de groep (leren) aanvoelen, en een repertoire ontwikkelen voor de interventies die daarbij van pas komen, daar past geen kant-en-klare methode bij. Het gaat soms om eenvoudige ad-hocingrepen, waarmee je strategisch en op het juiste moment aandacht besteedt aan onderlinge contacten. Door groeperingsvormen met leeftijdgenoten die elkaar zelf niet zo makkelijk zullen opzoeken kun je veel bereiken. En ook door leerlingen die dat nodig hebben even in het zonnetje te zetten. Of door het geven van handvatten die kinderen helpen om een andere weg in te slaan als het niet goed gaat. Of om door een activiteit te bouwen aan de groep. De good practices uit *Onze Klas Mijn Wereld* zijn bedoeld als inspiratiebronnen. Het model Sociale Competentie (Ten Dame.a., 2003) is een uitstekend middel om te checken of je alle dimensies en leergebieden van sociale competentie aan bod laat komen, of waar de klas op enig moment het meeste behoefte aan heeft. In onderstaand schema hebben we bij alle velden uit het model concrete onderwijsdoelen toegevoegd.

ONZE KLAS MIJN WERELD; EEN DRIESLAG

In *Onze Klas Mijn Wereld* combineren we het werken aan sociale competentie met betekenisvol taalonderwijs, en het zinvol en verstandig gebruik van ICT in de klas. Dat blijkt inhoudelijk rijk onderwijs op te leveren waarin persoonlijke, sociale en groepsvaardigheden uitgebreid aan bod komen, en ook digitaal burgerschap 'voor het echie' aandacht krijgt. De kracht van de taalleersituaties in *Onze Klas Mijn Wereld* is dat deze verbonden zijn met het persoonlijke leven van leerlingen; de woorden die ze kennen uit hun alledaagse omgeving doen ertoe in de klas, ze maken zich manieren van praten eigen die hen helpen om plezierig met anderen om te gaan en ze ervaren dat geschreven taal een doel dient: de teksten worden gelezen door familieleden thuis, klasgenoten en/of willekeurige bezoekers van de website van de klas/school.

In de groepen 1 tot en met 4 op scholen voor Ontwikkelingsgericht Onderwijs, reguliere en methodisch werkende scholen bleken leerkrachten geïnteresseerd om mee te denken over activiteiten en deze uit te voeren. In totaal werkten we op acht scholen. Veertien leraren pleegden interventies die hen vaak bewuster maakten van groepsprocessen in de klas en van de relaties tussen klasgenoten onderling. Hun eigen handelen had daar meer invloed op dan de leerkrachten vooraf hadden gedacht. In het boek *Onze Klas Mijn Wereld*, theorie en praktijk van werken aan sociale competentie, taal en ICT en de website www.onzeklasmijnwereld.nl zijn deze activiteiten beschreven.

Leenman:

'Volgens ons is dé prikkel tot goed burgerschap de verbondenheid en betrokkenheid die je wilt en kunt voelen met andere mensen in de samenleving'

GROEPSPROCESSEN

In *Onze Klas Mijn Wereld* draait het om een groep kunnen maken van een klas met allemaal verschillende kinderen. De drie dimensies van het model staan in het teken van aandacht, binding, communicatie en diversiteit als leidende pedagogische principe: het ABCD van *Onze Klas Mijn Wereld*. Zo is de aandacht voor het individuele kind gekoppeld aan de positie van het kind in de klas: de leerkrachten kunnen zelfvertrouwen bij alle leerlingen bevorderen door ze ook op

Onze klas, mijn wereld

Theorie en praktijk van werken aan sociale competentie, taal en ICT in de groepen 1 tot en met 4 van de basisschool

Dorian de Haan & Els Schellekens
ISBN 9789088504792 • 272 pagina's • € 39,90
www.onzeklas.swpbook.com

Dit boek geeft leerkrachten inzicht en handvatten voor het begeleiden van de sociale ontwikkeling van jonge kinderen. De methodiek richt zich op actief (maar kritisch) gebruik van ICT als productiemiddel voor onderwerpen als identiteitsvorming, sociale relaties tussen leerlingen onderling en de klas als sociale gemeenschap. Het boek geeft ook toegang tot een website met ruim aanbod van lesmateriaal.

Voor de cursus bij dit boek, zie pagina 45.

Dimensie/ Leergebied	Identiteit	Sociale relaties	De groep
Attitude	**Dit ben ik** Mijn voorkeuren (1/2) Digitaal zelfportret (3/4) Zelfvertrouwen: jezelf durven onderscheiden	**Thuis op school** Bij ons thuis (1/2) Mijn familie (3/4) Vertrouwen in en betrokkenheid bij anderen	**Zo spelen en werken wij** Wij helpen elkaar (1/2) Onze regels (3/4) Vertrouwen in en verantwoordelijkheid voor de groep
Kennis en reflectie	**In de spiegel** Wat ik voel (1/2) Gevoelens en kwaliteiten (3/4) Zelfkennis: eigen gevoelens en kwaliteiten leren (h)erkennen	**Samen aan de slag** Samen spelen (1/2) Samenwerken (3/4) Weten wat je in anderen waardeert en wat je zelf te bieden hebt	**Iedereen hoort erbij** Wij horen bij elkaar (1/2) Een fijne klas (3/4) Inzicht in de eigen mogelijkheden voor het groepsproces
Vaardigheden	**Ik vind...** Sociale dilemma's (1/2) Morele dilemma's (3/4) Zelfcontrole en normen van de sociale omgeving Een eigen mening kunnen verwoorden	**Dat lossen wij op** Oplossingen bedenken (1/2) Eigen conflicten in beeld brengen (3/4) Conflicten kunnen oplossen Zich kunnen verplaatsen in het standpunt van een ander	**In goed overleg...** Samen beslissen (1/2) Klassenoverleg (3/4) Kunnen participeren in een democratisch overleg Kunnen omgaan met sociale verschillen

Basisschema onderwijsactiviteiten. Bewerking van het model van Ten Dam et al. (2003, p. 74).

een positieve manier naar elkaar te laten kijken; leerlingen dragen als 'journalisten van de dag' bij aan een plezierig klimaat in de klas. Het kijken naar elkaar en naar de groep levert stof voor verhalen, gesprekken, vrije teksten, PowerPoints met presentatie voor ouders en allerlei betekenisvolle publicaties op het weblog van de klas.

SAMENWERKEN MET EEN FRISSE BLIK

Samenwerken in onverwachte koppels bleek een uitstekende ingang om kinderen beter naar elkaar te laten kijken, zo ervoer meester Robert (groep 4).

Anne kwam helemaal los

Meester Robert (groep 4) weet: als ik Anne vraag met wie zij in een groepje wil, kiest ze voor Chrystel en Naomi, de twee klassen-Queen-bees die Anne adoreert. Maar meester ziet ook wat het haar kost. Anne stelt zich dienstbaar op en houdt haar eigen ideeën en voorkeuren vaak voor zich, uit angst dat de andere twee haar zullen uitlachen of, erger nog, laten vallen. Voor *Onze Klas Mijn Wereld* besluit meester Robert de leerlingen in koppels te laten samenwerken. Hij maakt gemengde groepjes en motiveert waarom hij leerlingen samen in een groepje zet door de kwaliteiten te benoemen waarin ze elkaar aanvullen. Het bleek een gouden greep.

Achteraf vraagt meester Robert aan de klas: *'Wie vond het ook leuk om samen te werken met iemand met wie je anders niet zo gauw zou samenwerken?'*
JESSE: *'Ik vond het eigenlijk raar. Imca zal heel snel te schrijven en ze schreef ook heel mooi.'*
MEESTER ROBERT: *'Dus ze schreef het voor jou op?'*
JESSE: *'Nee, we deden het omstebeurt.'*
MEESTER ROBERT: *'Had je dat van tevoren al gedacht?'*
JESSE: *'Nee, ik wist het nog niet.'*
MEESTER ROBERT: *'Dan werk je samen met iemand met wie je nog nooit hebt gewerkt en dan gaat het zomaar goed. Bij wie ging het ook goed?'*
Vijf vingers.
INA: *'Het ging heel goed met schrijven.'*
SHANTI: *'En ik vond het leuk om met Ina samen te werken.'*

LAUREN: *'Ik heb een beetje geleerd hoe ik woorden moet schrijven.'*
MEESTER ROBERT: *'Van wie heb je dat geleerd?'*
LAUREN: *'Van Ron.'*
MEESTER ROBERT: *'Dus Ron heeft jouw woorden geleerd?'*
LAUREN: *'Ja, de woorden die ik nodig had en die ik niet goed kon schrijven heeft hij eerst opgeschreven.'*

Een paar weken later evalueert meester Robert met ons het werken in koppels. Het viel hem op dat leerlingen die totaal niks met elkaar hadden enthousiast aan het werk gingen. Er ontstonden mooie samenwerkingen en goede producten. De jongens en de meisjes gingen wat gemakkelijker door elkaar lopen. Hij zag minder groepsvorming en meer interesse in elkaar. Hij zegt: 'Joris bijvoorbeeld zal niet naast Iris gaan zitten maar als hij met een meisje moet samenwerken zal hij wel voor haar kiezen. Het hielp dat ik de leerlingen regelmatig een spiegel voorhield, zo van: "dat ging toch wel heel goed, jullie tweetjes hebben hard gewerkt en een mooi zelfportret gemaakt". Leerlingen die minder gemakkelijk aansluiting vonden bij anderen lieten nieuwe kanten van zichzelf zien. Zo kwam Anne wat los van haar vriendinnenkliekje. Ze bloeide gewoonweg op, nam zelf initiatief en maakte plezier met haar toegewezen maatje. Bij de nieuwe indeling in tafelgroepjes houd ik de succesvolle combinaties vast.'

ONZE EIGEN KLASSENFILM

De moderne digitale media maken het leerlingen gemakkelijk om niet alleen consument van digitale producten te zijn, maar ook zelf producten te realiseren en te publiceren. Daarmee leren ze doorzien hoe je met foto's en films de werkelijkheid realistisch kunt weergeven maar ook deze kunt vertekenen, en krijgen ze te maken met ethische vragen rond publicatie op het internet en privacy.

Juf Joke (groep 2/3) ziet tegen het einde van het schooljaar een nieuwe kans om aan de groep te werken. Haar leerlingen maken samen een videofilm over de klas voor de nieuwkomers van het nieuwe schooljaar. Het effect is enorm: het groepsgevoel wordt versterkt, de leerlingen leven bewuster toe naar het afscheid, ze hebben een tastbare herinnering én ze weten dat ze allemaal hebben bijgedragen aan een heel bijzonder, persoonlijk product: hun eigen film over de klas. De activiteit bestrijkt een heel stel doelen. Op het gebied van sociale competentie gaat het bijvoorbeeld om samenwerken, je in het perspectief van anderen verplaatsen; taaldoelen zijn onder meer: vragen vastleggen op schrift en de teruglezen, een interview afnemen. Op het vlak van ICT oefenen de leerlingen vaardigheden die horen bij het maken van een productie: de videocamera bedienen, locaties kiezen, op de geluidskwaliteit letten. Ook popt de belangrijkste digitaal-burgerschapsvraag op: hoe zetten wij ons als klas neer? Wat willen we aan de buitenwereld laten zien? Wie bepaalt wat er wel en wat er niet op komt?

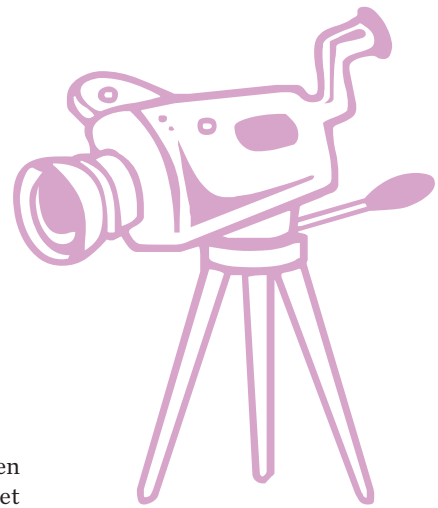

De video is ook een persoonlijk aandenken voor de kinderen en hun ouders, en mooi materiaal voor de school om zich mee te presenteren op een ouderavond of op de eigen website. Hij is ook te gebruiken voor een klassenuitwisseling waarbij leerlingen via de media een inkijkje krijgen in de leef- en denkwereld van leeftijdgenoten op scholen met een sterk afwijkende samenstelling.

Maar kost zo'n video maken dan geen zee van tijd? Inderdaad, heel wat. Het editen kostte ons een paar uurtjes. Maar een leerling uit een hogere groep, of een enthousiaste ouder vindt het misschien aardig om zo'n filmpje te maken waar álle kinderen op staan en waar ze allemaal trots op zijn.

BOEK EN WEBSITE

Onze Klas Mijn Wereld heeft een website opgeleverd met zo'n vijftig activiteiten voor de onderbouw en een boek met de ontwikkelingspsychologische achtergrond, de pedagogische principes die uit de theorie volgen en een samenvatting van mogelijke activiteiten die leraren kunnen toepassen in hun klas. <<

Literatuur

Dam, G. ten, Volman, M., Westerbeek, K., Wolfgram, P., Ledoux, G., & m.m.v. Peschar, J. (2003). *Sociale competentie langs de meetlat*. Den Haag: Transferpunt Onderwijsachterstanden/Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, Instituut voor de lerarenopleiding.
Leeman, Y, Stroetinga, M, & Klomp, M (2014). *Grip op burgerschap*. PIP 80 (2014).
Haan, D. de, & Schellekens, E. (2014). *Onze Klas Mijn Wereld, theorie en praktijk van werken aan sociale competentie, taal en ICT*. Amsterdam: SWP uitgevers.
www.onzeklasmijnwereld.nl